

obchodu, s. J. Alouec z laboratoře analýzy trhu při Ústředním výzkumném ústavu potravinářského průmyslu a s. Vydřová ze Zbožíznaleckého ústavu obchodu. Inž. J. Vytláčil z ÚKLKS předložil vystoupení ke statistickým otázkám výzkumu veřejného mínění písemně. Polemicky v diskusi vystoupil I. Sviták, který mj. zdůraznil, že veřejné mínění není vždy v souladu s pravdou (mínění jsou různá, pravda je jen jedna). K ostatním jeho názorům se vrátili referenti v závěrečných slovech a solidně proti nim argumentovali (vztah teorie a praxe veřejného mínění, vztah ideologie a vědy).

Skupina zájemců o výzkum veřejného mínění během libického jednání dala podnět k vytvoření sekce veřejného mínění při Čs. sociologické společnosti. Celkový ráz semináře byl v podstatě adekvátním obrazem stavu sociologie veřejného mínění u nás: diskutovalo se o elementárních otázkách teorie a výzkumu veřejného mínění. Proto poznámka dr. Lamsera („až se za několik let znovu sejeme, budeme již moci hovořit na zcela jiné úrovni“) správně charakterizuje celý seminář. Byl to ovšem seminář velmi užitečný i podnětný a nesporně je impulsem k rozvoji sociologie veřejného mínění i vlastního výzkumu veřejného mínění v ČSSR.¹ Za to patří díky také organizátorům semináře.

V. Kalivoda

Z činnosti Čs. sociologické společnosti

28. února 1966 se konala ustavující schůzka sekce pro teorii a komparaci industriálních společností. Na programu byla informace o hlavních úkolech sekce a informace o některých probíhajících komparativních výzkumech v ČSSR. Předsedou této sekce je dr. Jindřich Filipec CSc. z Filosofického ústavu ČSAV a místopředsedou doc. Jiří Houška CSc. ze Sociologického ústavu ČSAV.

Sekce rodiny a mládeže pořádala dvě přednášky dr. Marty Klímové CSc. z Psychologického ústavu UK. První přednáška *Vývoj a současný stav poradenství pro volbu povolání ve světě* se konala 28. února 1966. Tématem této přednášky byly vybrané problémy vývoje poradenství pro volbu povolání v první polovině 20. století a po roce 1945 v zahraničí i u nás. Tématem druhé přednášky, která se konala 28. března 1966, byla charakteristika současného stavu a perspektiv školní a profesionální orientace v ČSSR i jiných socialistických zemích.

22. března t. r. pro členy sekce sociologie venkova přednášel doc. Pavel Machonin CSc. z Ústavu marxismu-leninismu UK na téma *Sociální struktura společnosti*.

Sekce sociologie politických a právních vztahů a pracovní skupina sociologie politiky

a práva při Katedře OTSP právnické fakulty UK uspořádala společnou schůzku 24. března 1966, na které přednášel doc. F. Šamalík na téma *K některým problémům sociologie organizace*.

Společně s Čs. psychologickou společností při ČSAV, sekci sociální psychologie, byla 24. března t. r. pořádána přednáška prof. K. R. Hammonda, profesora psychologie a ředitele Institute of Behavioral Science na Koloradské universitě v USA. Prof. Hammond přednášel na téma *Interpersonal Conflict and Interpersonal Learning*.

Na výroční schůzi 14. března t. r. podal zprávu o činnosti pobočky v Brně její předseda dr. Josef Solaf. Činnost pobočky se soustřeďuje jednak do sekcí, jednak do přednáškové činnosti. Ze sekcí rozvíjejí úspěšnou činnost zvláště sekce obecné sociologie a dějin sociologie, která se soustřeďuje na studium dějin české sociologie, dále sekce sociologie venkova, sociologie rodiny a mládeže, které uskutečnily své sociologické průzkumy. Začíná se rozvíjet též činnost sekcí sociologie města, sociologie kultury, sociologie politiky a práva a sekce metod a technik sociologického průzkumu. Odborka organizovala pravidelné přednášky — sociologické pondělky —, na nichž referovali členové pobočky (J. Blažke, D. Cahová, M. Hájek, J. Macků, J. Obrdlíková) i sociologové mimo-brněnští (J. L. Fischer, P. Machonin, V. Lamser a jiní). Mimo sociologické pondělky přednášeli i zahraniční hosté (J. Sczepański, A. Hegedüs, A. Matejko). Ve druhé části výroční schůze přednesl doc. Jan Macků referát na téma *Brněnská sociologická škola a její místo v dějinách československé sociologie*, který vyplynul z práce sekce dějin sociologie a činnosti katedry sociologie na filosofické fakultě UJEP.

Liberecká pobočka pokračuje v pravidelném pořádání sociologických úterků. V březnu t. r. přednášel doc. Otakar Nahodil na téma *Mládež jako věková a generační skupina*.

Alena Gabalová

Nová sekce Čs. sociologické společnosti — sekce pro teorii a komparaci industriálních společností

Dne 28. 2. 1966 se konala první pracovní schůze nové sekce Sociologické společnosti, která tímto zahájila svou činnost. Jejím úkolem je přispět ke kritické analýze a rozpracování teoretických základů industriálních společností, jakož i ke zkoumání metod a modelů komparace jednotlivých fenoménů, projevujících se v různých sociálně ekonomických soustavách. Těžištěm práce této sekce bude výzkum konvergentních a divergentních procesů, ovlivňujících postavení člověka v technicky rozvinutých zemích současného kapitalismu a socialismu. Zpracování těchto problémů nutně vyžaduje

¹ Těsnopisný záznam libického semináře vydala Socialistická akademie v červnu t. r.

uplatnění interdisciplinárního přístupu a předpokládá spolupráci odborníků z oblasti sociologie, ekonomie, demografie, filosofie, politické vědy apod. Jako předseda sekce byl schválen dr. Jindřich Filipce CSc., místopředseda doc. Jiří Houška CSc. a vědecká tajemnice dr. Zdeňka Štátná. Sekce má zatím 25 členů.

Schůzi zahájil předseda s. Filipce stručným teoretickým výkladem hlavních pojmů v oblasti zmíněné problematiky a posléze přešel k vytyčení základních úkolů sekce. Dále vyzval přítomné, aby přispěli k ujasnění těchto úkolů svými zkušenostmi, názory a informacemi.

Podle slov s. Filipce je třeba při sociologickém zkoumání společenské struktury zemí průmyslově rozvinutého kapitalismu a rozvinutého socialismu uplatnit dialektický analyticko-komparativní přístup, pomocí něhož můžeme zjistit,¹ „že nemáme co činit se dvěma striktně oddělenými světy, z nichž jeden by byl absolutně bílý a druhý absolutně černý. Jde tu spíše o jakýsi živý celek, o dialektickou totalitu, protkanou ovšem v rámci této své celistvosti zásadními protiklady a některými divergenčními tendencemi.“

Nutno konstatovat, že ve světové sociologické literatuře dosud neexistuje, jak uvedl dále s. Filipce, úspěšný a komplexní pokus o adekvátní dialektickou analyticko-komparativní analýzu některého fenoménu v odlišných technicky rozvinutých společenských strukturách současného světa. Bendixova kniha² *Work and Authority in the Industry* tu například mohla sehrát průkopnickou roli, ale bohužel její postup a výběr partnerů (idealizovaná fakta z USA a dnes již zastaralé údaje z NDR) tento nárok takřka anulují. Podstatnější přínos v tomto směru představují výsledky srovnávací studie volného času v šesti evropských zemích a zejména nadějný projekt srovnávacího výzkumu téhož fenoménu pod vedením J. Dumazediera ve Francii, Americe, Kanadě, Švýcarsku, Švédsku a ČSSR.

Skutečnost, že základním protikladem současné epochy je protiklad mezi kapitalismem a socialismem, ještě neznamená, jak uvedl dále s. Filipce, že se tento protiklad vymyká obecným zákonitostem dialektiky. Jde tu totiž o srovnání dvou společností a nikoliv o srovnání společnosti a ne-společnosti. Srovnání těchto současných protikladů společenských struktur dokazuje, že představují složitou spleť odlišného v totožném a totožného v odlišném, kde pouze vědecký rozbor skutečnosti samé může pomoci citlivě vystihnout jak shody, tak rozdíly.³ „Oba tyto modely společnosti představují v různých rovinách či průmětech srovnání a v různých přesně vymezených ohledech zároveň a vzájemně svoji minulost, současnost i budoucnost. Z tohoto hlediska pak ovšem marx-

istická kritická analýza současného technicky rozvinutého kapitalismu není jen jeho paušální nedialektickou negací, ale podněcuje k určité sebereflexi marxismu“. Je zároveň výpovědí o sobě samém, úsilím o hlubší pochopení socialismu z hlediska jeho geneze, dějinných osudů a perspektiv. V tomto smyslu také vědecký komparativní přístup k jednotlivým fenoménům různých industriálních společností nemá pouze význam prestižního důkazu aktuální či potencionální převahy toho kterého systému organizace společnosti. Komparativní metoda tu v neposlední řadě také slouží k hlubšímu poznání zkoumaného jevu, k odlišení nahodilých stránek a proniknutí od jevu k podstatě a její vnitřní dynamice.

Proto je nutno se snažit o seriózní výzkum konkrétní skutečnosti, který umožní přiměřenou konfrontaci, ale nejen to, protože nejde jen o fotografii současného stavu. Jde také o to, aby takový výzkum byl podnětem, programem a účinnější formou rozvíjení dialogu mezi technicky rozvinutým kapitalismem a rozvinutým socialismem, který by překonal pouhou konfrontaci. Taková solidní analýza a konkrétní průzkumy doposud chybí.

Je nutno také pečlivě zvážit, které fenomény je možno vybrat pro konfrontaci. Dále přešel s. Filipce k hlavním úkolům sekce, které, jak řekl, vyplývají mimo jiné z usnesení presidia ČSAV o průzkumu forem pronikání vědy do života, jehož průběh má dvě fáze: 1. sociologickou analýzu fenoménu vědy v podmínkách ČSSR, 2. komparativní studii daného problému z hlediska několika různých technicky rozvinutých zemí s odlišným společenským zřízením.

Pokud jde o první fázi, empirický výzkum se netýká jen funkce vědecké expertizy v oblasti přírodních a technických věd, ale zabývá se také expertizou společenskou. Nejzajímavějším objektem z tohoto hlediska je v ČSSR jednak příprava nové ekonomické soustavy řízení národního hospodářství (skupina ekonomů pod vedením O. Šíka), jednak interdisciplinární rozbor problémů vědeckotechnické revoluce (skupina pod vedením S. Richty).

Těžiště tohoto průzkumu se vcelku zaměřuje jak na proces popularizace vědeckých poznatků k systému výchovy dospělých (ve srovnání Francie—ČSSR), tak zejména na společenskou funkci vědní expertizy a jejich konkrétních možností, mezi a perspektiv v technicky rozvinutých zemích současného socialismu a kapitalismu⁴. „Vědecká expertiza tu ovšem není pojímána ani jako fetiš moderní doby, ani jako předvědecká informace k administrativním účelům, ale jako fundamentální činitel racionálnější tvorby dějin. Jde také o zodpovězení takových otázek, jako je problém vztahu vědy a institucí, vliv skupinových a profesionál-

¹ ² Příspěvek J. Filipce do pracovní skupiny I. sekce Unité et diversité en sociologie na VI. světovém sociologickém kongresu v Evianu v září 1966.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž.

ních iluzi na postup i formulaci závěrů vědecké expertizy, problém komplexnosti zřetelů při přijímání konečného rozhodnutí a tím problém decize vůbec a státnické decize zvláště.“

Specifický úkol sekce je předložit dva modely ankety, odpovídající oběma fázím zmíněného průzkumu, který má za účel komparaci konkrétních jevů u nás a v kapitalistických státech. Má ukázat určitou prognózu — i pesimistická analýza má význam často větší než jiná. Má také ukázat, kde rozdíly jsou a kde skutečně nejsou. Poznání podstaty daných fenoménů a otázka, co je moderní věda — vědecká výpověď o skutečnosti —, musí nutně ukázat něco o člověku samém.

V době mezi 15. až 25. květnem 1966 se uskutečnila v ČSSR konference na téma *Cesty vědy do života*, jejímž pořadatelem byla ČSAV.

Hlavním úkolem této konference za účasti odborníků z oblasti přírodních, technických a společenských věd bylo prodiskutovat možnosti, formy i překážky v pronikání vědy do života naší společnosti a soustředit k této problematice další náměty a podněty. V této souvislosti šlo zejména o otázky: a) realizace výsledků vědeckého výzkumu v národním hospodářství i v kultuře, b) popularizace vědeckých poznatků, c) uplatňování poznatků vědecké expertizy v rozličných oblastech společenského života.

Rozpracování koncepce konference, přípravou podkladů pro úvodní slovo akademika F. Šorma a koreferáty byla pověřena skupina pracovníků ČSAV v tomto složení: Tondl, Bažant, Filipce, Richta, Cvekl, Dubská, Starnovský, Proškovec (Škoda — Plzeň), Smetana (KT), Jan Bolina.

Po vystoupení předsedy sekce s. Filipce následovala informace o některých probíhajících výzkumech a diskuse:

S. Chváta z Ústavu plánování vědy ČSAV uvedl některé zkušenosti z oblasti projednávané problematiky. Poukázal zejména na nejasnost cílů a na mezery při plánování různých komparativních výzkumů. Často se srovnávají státy, mezi nimiž je skutečně řádový rozdíl (tzv. špičkové vyspělé státy jako USA a SSSR a státy střední a malé, s různým stupněm vyspělosti), takže jsou ve skutečnosti nesrovnatelné. Jsou to často nákladné výzkumy (space research, oceanografie), a pak mohou být jen málo užitečné. Bylo by třeba se spíše zaměřit na státy střední velikosti nám odpovídající — i Francie je problematičtější — spíše Belgie apod.

S. Filipcová (SÚ ČSAV) informovala o tom, že proběhl srovnávací výzkum volného času v šesti evropských zemích (Polsko, Jugoslávie, Holandsko, Finsko, Francie, Dánsko), který se zaměřil hlavně na hierarchii zájmů a činností ve volném čase. Tento průzkum byl veden J. Dumazedierem. Nyní se připravuje další fáze rovněž pod jeho vedením, která se bude zabývat srovnávacím výzkumem volného času (Francie, USA, Kanada, Švýcarsko, Švédsko, Československo),

v jehož první fázi budou posunuty do popředí především otázky metodologické. S. Filipcová dále uvedla, že někteří sociologové se v duchu námitek s. Chváta snaží odlišit specifické fenomény tzv. špičkových zemí, a ty pak s ostatními nesrovnávat.

S. Krpata (Sociologická laborator ČVUT) informoval o proběhlém „olomouckém výzkumu“ volného času, který byl součástí mezinárodního srovnávacího výzkumu časového rozpočtu a vlivů, které na něj působí. Byl řízen Evropským sociologickým centrem (Szalai). Metodiku vypracovala Belgie, takže se ČSSR na přípravě nepodílela. Byla to určitá výhoda, ale současně nevýhoda v podobě nemožnosti ovlivnit zaměření výzkumu. Výzkum byl prováděn v jedenácti zemích a je nyní ve stavu zpracování. Byl zkoumán časový rozpočet v průběhu 24 hodin u náhodně vybraného ekonomicky činného obyvatelstva — čas a doba trvání jedné primární aktivity — sekundární aktivity. Bylo sledováno, kdo byl nositelem této aktivity, kde probíhala a kdo byl přítomen, takže mohla být získána frekvence činností a další údaje. Dále s. Krpata upozornil na některé dílčí problémy v oblasti metodik a technik takovýchto výzkumů, o kterých se pak rozhovořili i další přítomní, zejména ss. Zajíček, Kadlecová, Disman, Filipce.

S. Hulínská (MŠK) nabídla pomoc při registraci v současné době probíhajících výzkumů.

S. Kadlecová (SÚ ČSAV) informovala o rozsáhlém mezinárodním srovnávacím výzkumu religiozity středoškolské mládeže hlavních měst některých socialistických zemí (ČSSR, Maďarsko, Bulharsko, Jugoslávie, NDR). Koordinátorem tohoto výzkumu je Praha, která měla také prvotní iniciativu při přípravě metodiky. Výzkum nyní probíhá; zpracování bude provedeno v každé zemi zvlášť a konečné výsledky se soustředí rovněž v Praze. S. Kadlecová, která výzkum vede, uvedla pak některé potíže a problémy, s kterými se při přípravě, provádění a hodnocení výzkumu setkala, a některé další poučné zkušenosti.

S. Disman (FON) informoval o srovnávacím mezinárodním výzkumu zdrojů odporu vůči zavádění nových metod ve vzdělávání, kterého se účastní jejich pracoviště, a o komparativním výzkumu výchovy dospělých v ČSSR — Francie, který je rovněž součástí státního plánu vědeckovýzkumných úkolů pod číslem X—10 1a—4.

S. Houška (SÚ ČSAV) informoval o úkolu, na němž se podílí oddělení, které vede, a který je zařazen do státního plánu vědeckých výzkumných úkolů pod názvem *Sociologická teorie industriální společnosti a světového vývoje*. Podal návrh, aby se účelně koordinovala činnost příslušných oddělení SÚ a sekce, aby byla provedena potřebná delimitace práce a aby byla pořízena evidence probíhajících prací za účelem koordinace, protože se v současné době přesně neví, kdo na čem a jak pracuje. Potřebný přehled nemá ani MŠK, ani ČSAV. Pak by bylo efektivní scházet se k určitým kon-

krétním úkolům a při tom důsledně prosazovat interdisciplinární kooperaci, což je jeden z úkolů sekce.

S. Richta (FÚ ČSAV) poukázal na potíže se sháněním materiálů, kde často hraje roli otázka prestiže. Často probíhají paralelní výzkumy, které jsou někdy nesrovnatelné, protože nikdo nemá iniciativu v tom, aby je zkoordinoval. Bylo by možno probrat zkoumání již provedená a navázat na ně stejnou metodikou, takže by byla zajištěna srovnatelnost. Jinak často množství energie

vynaložené na naši práci neodpovídá pak získanému efektu. S. Richta dále doporučuje maximálně spojit síly a podporuje myšlenku hlavního úkolu sekce.

Na závěr schůze bylo usneseno, že s. Filippec a s. Houška připraví plán práce, s. Disman a s. Juřík připraví do konce měsíce návrh ankety pro zmíněnou druhou fázi výzkumu *Cesta vědy do života*. Bude rovněž přeložen, rozmnožen a dán k dispozici francouzský materiál o výzkumu volného času.

Zdena Štastná